

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 7

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні
в контексті європейської інтеграції”,
м. Київ, МАУП, 17 листопада 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2012

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 11 від 21.12.11)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 7: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні в контексті
європейської інтеграції”, м. Київ, 17 листоп. 2011 р. / редкол.: А. М. Подо-
ляка (голова) [та ін.]. — 2012. — 382 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становлен-
ню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у
різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів
і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і су-
спільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

© Міжрегіональна Академія управління
персоналом (МАУП), 2012

© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2012

ЗМІСТ

Головатий М. Ф. Суспільство і держава: концептуальні засади взаємодії у процесі суспільно-політичних трансформацій та модернізації політичної системи України 7	Гапоненко В. А. Формування міжнародного іміджу України як складової державної політики євроінтеграції..... 74
Гай-Нижник П. П. Інститут державних повітових комісарів, повітових Національних Рад та жандармерії у ЗУНР..... 17	Дікареєв О. І., Волинець О. В. Геополітичний та гео економічний вимір енергетичної політики 78
Баєва О. В. Державне регулювання загальнообов'язкового соціального медичного страхування 32	Калита Л. В. Особенности использования PR в спортивном менеджменте 82
Білоус А. О., Корсуненко Л. І. Теоретико-правові основи аналізу поняття інституту державної служби 37	Качмарський Є. І. Європейські вектори реформування місцевого самоврядування в Україні ... 87
Дикареєв А. И., Дзявулько Е. А., Джан Веньчжун, Хоанг Динь Чай Сравнительная характеристика дипломатии циркумполярных стран и Шанхайской организации сотрудничества 44	Кондратюк Т. В. Сучасна сімейна політика держави як ключовий різновид державної управлінської політики 90
Утвенко В. В. Місцеве самоврядування України в контексті європейської інтеграції: історична генеза та сучасність 48	Лазоренко Л. В. Удосконалення технології прийняття управлінських рішень у державному секторі економіки 97
Баєва О. В., Старих Л. В. Державне регулювання вищої освіти України в умовах інтеграції в європейський освітній простір 55	Новальська Н. І. Актуальні питання підготовки фахівців з адміністративного менеджменту для сектору державного управління 101
Буркун І. Г. Вдосконалення структури органів місцевого смоврядування 64	Павленко В. В. , Павленко В. Л. Європейський досвід державного управління: податкова система Великої Британії 106
Галайдюк В. В. Професійна підготовка молоді до державного управління 65	Петракова К. О. Соціальна правова держава як політичний інститут: становлення, проблеми розвитку 118
	Сацький П. В. У боротьбі за безнадійну справу (деякі аспекти дипломатичної діяльності В. Липинського)..... 122

СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 7, с. 7–16

Проблему взаємодії суспільства і держави на сучасному історичному етапі існування людських спільнот можна значною мірою об'єктивно визначити і пояснити за умов: а) чіткого розуміння сутнісного характеру та особливостей феноменів “суспільство” і “держави” (спільне й особливе); б) розуміння діалектики взаємовідносин та взаємовпливу держави і суспільства один на одного; в) врахування стану суспільно-політичних трансформацій та модернізації, зокрема українського суспільства, в контексті світових інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Спільним для різнопорядкових понять “суспільство” і “держави” є те, що вони: детерміновані в часі і ситуативно; пов'язані з людиною (особистістю) і великими людськими спільнотами (соціумами); взаємозалежні й конструктивно обумовлюють суспільний прогрес у цілому.

Разом з тим, між суспільством і державою як феноменами існує багато того, що їх принципово розрізняє з

точки зору сутності, характеру, функціонального призначення, способу функціонування, впливу на людське життя тощо.

У найбільш об'ємному, навіть спрощеному, узагальненому вигляді “суспільство” — це велика сукупність людей, які об'єднуються для співжиття та задоволення певних потреб й інтересів, а в більш широкому, філософському сенсі — це “відносно стійка система соціальних зв'язків та відносин між людьми на основі спільної діяльності, що склалася в процесі історичного розвитку і спрямована на відтворення матеріальних умов існування і задоволення потреб” [4, 433].

Як і поняття “суспільство”, багато визначень має і поняття “держави”, яке розглядають у субстанціональному, атрибутивному, інституційному і міжнародному значеннях. Зокрема, в атрибутивному значенні (поясненні) — це “устрій певних суспільних відносин, офіційний устрій певного суспільства, його оформлення”. А ще точніше: держава — це “суверенна,

політико-територіальна організація влади певної частини населення в соціально неоднорідному суспільстві, що має спеціальний апарат управління і примусу, а також здійснює управління загальносуспільними справами” [14, 185].

Є й чимало специфічних особливостей держави як цілісного, живого організму, які не часто, на жаль, беруться до уваги і при розгляді сучасних держав. Їх помічали і намагались обґрунтувати ще філософи античної доби. “Держава, — за визначенням, зокрема, Аристотеля, — це не спільність місця проживання, вона не створюється з метою запобігання образам чи заради зручності обміну... Вона з’являється лише тоді, коли виникає спілкування заради благодатного життя” [2, 461–462]. А Цицерон пояснював появу держави як схильність людей до колективного життя та потребу спільними зусиллями вирішувати проблеми, які неможливо вирішити самотужки.

Не меншу актуальність має і таке. Свого часу такі відомі філософи, історики, соціологи, як М. О. Бердяєв, Н. В. Устрялов, П. Б. Струве, П. О. Флоренський, П. А. Сорокін, П. І. Новгородцев, Н. С. Тімашев, С. І. Гессен, М. М. Алексєєв та ін. зазначали, що держава “має своє життя і свої логіко-філософські закони, які мають бути основою для її формування та розвитку” [3, 8]. Ці самі питання, однак у контексті сучасного стану державності, всебічно аналізуються такими українськими і російськими вченими, як Г. В. Атаманчук, Е. А. Афонін, В. Д. Бакуменко, О. Л. Валєвський, Б. А. Гаєвський, В. М. Князєв, О. О. Кучеренко, М. М. Логунова,

В. І. Луговий, В. Я. Малиновський, І. Ф. Надольний, О. Ю. Оболенський, В. А. Ребкало, В. Е. Романова, В. Л. Романова, Ю. П. Сурмін, В. В. Тертичка, В. А. Шахов та ін.

Загальновідомо, що в процесі дослідження теоретичних основ держави мають місце два основних підходи до розгляду держави, її статусу та призначення: штучний (аксіоматичний) підхід — коли уявлення про державу ґрунтується на тій чи іншій аксіомі, і природний — коли держава розглядається саме як форма існування людини і суспільства. Зрозуміло, що в контексті проблеми взаємин суспільства і держави має використовуватися конче природний підхід (Аристотель, Платон, Г. В. Ф. Гегель, І. Кант та ін.).

Принципово важливо при цьому мати на увазі, що за умов природного підходу до розгляду феномену “держава” на перше місце виступає етичний принцип появи і функціонування держави (а не просто її форма, оскільки етичні начала були і залишаються природною основою спільного проживання, взаємин людей у державі. Держава й моральність, — точно зазначає Т. О. Бутирська, — “виступають як єдина форма впорядкування відносин між людьми” [3, 9].

У цьому випадку, коли акцент ставиться на етичному аспекті держави, на перше місце виступає організація смислової форми держави, а не лише дещо спрощена її ідентифікація, скажімо, з політичним режимом, політичною системою, владою чи економічною організацією.

Ведучи мову про природний підхід до сутності держави, зацентруємо увагу й на тому, що йдеться також

(за О. О. Джураєвою) про статику і динаміку буття держави. До статистики ми вдаємося, коли характеризуємо державу як державно-організоване суспільство (устрій держави, якісні її характеристики — політична система, територія і т. ін.), а до динаміки відносимо усе, що дає бачення, розуміння того, як конкретно діє держава, змінюється, розвивається, виконує своє соціальне призначення [6, 4].

Як форма організації суспільства, держава має консолідувати суспільство, розв'язувати наявні в ньому протиріччя, долати кризові ситуації, дбати про задоволення потреб громадян, забезпечувати їх соціальний та інший захист. Разом з тим, особливо останнім часом, окремі держави відіграють фактично деструктивну роль, коли піднімаються над суспільством, намагаються, а то й взагалі одержавлюють суспільство, проникають в усі його сфери, що нерідко спричиняє навіть певну руйнацію суспільного організму загалом.

У сучасних умовах держава, на шляху до максимальної демократизації життя, суспільних відносин, покликана бути не лише лідером, керівником інноваційних змін, а й дбати про максимальне зменшення тиску на всі соціальні, політичні, економічні процеси. Тобто найважливіше значення має вміння держави трансформувати саму себе. В Україні останнім часом на цьому все більше наголошують Р. В. Балабан, І. Ф. Курас, Ф. М. Рудич, С. Г. Рябов та багато інших фахівців.

Для вивчення аналізу більшого і предметного значення, порівняно з державою, набувають структурний і динамічний підходи. У першому ви-

падку суспільство є і розглядається як складноструктурована “органічна цілісність”, а в другому — соціальне середовище характеризується багатоманітністю соціальних процесів. Тобто суспільство є більш динамічною і рухливою субстанцією. Йдеться про ту “соціальну динаміку”, яка обумовлена системою цінностей, культурою, духовністю. Найпопулярнішими вже у ХХ ст. стали теорії пояснення суспільства як “суспільство масового споживання” (У. Росту), “суспільство соціальних послуг” (Ж. Фурастьє), “цивілізація третьої хвилі” (О. Тоффлер), “технотронне суспільство” (З. Бжезінський), “пост-індустріальний капіталізм” (Р. Хелбронер), “інформаційне суспільство” (Й. Маруда, Д. Белл), “суспільство загального добробуту” (В. Беверідж), “суспільство достатнього життєвого рівня” (Д. Пітерс, Дж. Бергман), “суспільство інформатики та високих технологій” (Дж. Неебіт) та ін. [5].

Оскільки держава й суспільство взаємозалежні і взаємовпливові, то варто звернути увагу на таке. Відповідно до флуктуації типів культур в історії людства (за П. А. Сорокіним), можна виокремити такі типи держав: а) ті, у політиці яких домінує почуттєва культура (почуттєве сприйняття); б) суспільства з домінуванням ідеалізованої культури (раціональне мислення); в) суспільства з домінуванням ідеологічної культури (інтуїтивний спосіб мислення).

Так чи інакше, однак визначальним є те, що в будь-які часи функції держави й суспільства принципово відрізняються. Функції держави максимально конкретизовані: законодавча (нормотворча), виконавча (управ-

лінська діяльність у всіх сферах), судова (правосуддя) і контрольно-наглядова (за станом злочинності).

Функції суспільства є більш широкими (функціонально розмитими), менш опредметненими і регламентативними: суспільство ґрунтується на конвенції, договорі, однаковій (ідеального варіанту ніколи не буває) спрямованості інтересів. Нерідко при цьому під суспільством розуміють сферу, що лежить між індивідом і державою. Побіжно зазначимо, що розпад у кінці ХХ ст. колишнього СРСР, на думку багатьох фахівців у галузі політології, соціальної філософії, історії, був пов'язаний саме з відсутністю кардинального розмежування функцій держави і суспільства, а ще більш конкретними причинами такого розпаду виявилися: а) у сфері економіки, господарювання — перевага політичних, командних методів управління над ринковими, помітна диспропорція економічного розвитку між окремими регіонами, тоталітарне “засилля” державної власності; б) у сфері політики — надмірний розвиток однопартійної системи; в) у соціальній сфері — критичне відчуження народу від власності і влади; г) у сфері міжнародної політики і міжнародних відносин — участь у “холодній війні”, політика ізоляції і замкнутості від усього капіталістичного світу.

Відтак, держава відносно суспільства виступає своєрідною керуючою системою, що здатна за своїм призначенням і функціями впливати на всі найважливіші процеси, що відбуваються в суспільстві. Часто такі функції, такий вплив іменують не інакше як патерналістський, а під своєрід-

ною генеральною функцією держави і вбачають “керівництво” суспільним розвитком.

Акцентуємо увагу й на тому, що іноді взаємини держави і суспільства розвиваються у такий спосіб (наприклад у колишньому СРСР), коли державна турбота про людину, громадян набувають характеру державного патерналізму, що врешті-решт породжує також прямий чи побічний державний примус. Справді, задекларовані у Конституції України права на працю (ст. 43), відпочинок (ст. 45), соціальний захист (ст. 46), житло (ст. 47), достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48), освіти (ст. 53) та ін. мають бути забезпечені лише за активної співпраці держави і суспільства, тобто безпосередньої участі людини.

Суспільство і держава, таким чином, принципово різняться своїм природним призначенням, функціями, способами функціонування насамперед відносно людини (особистості), особливостями детермінації життя людини. Суспільство — сфера життя, існування людини, її самореалізації. Держава — “інструмент” організації життя людини, великих суспільних груп. Загальновідомо, що суспільство виникає задовго до держави і тривалий час значною мірою без неї обходиться. Потреба в державі виникає в процесі ускладнення внутрішньої будови суспільства, його соціального розшарування, помітної диференціації соціальних інтересів, зростання антигромадських елементів тощо.

Далі більш предметно розглянемо питання взаємин держави і суспільства в контексті сучасної України.

Конституція України (1996 р.) закріпила основні, висхідні засади взаємин держави і суспільства, закріпивши такі принципи розбудови держави Україна: суверенітет; незалежність; демократизм; соціальна держава; правова держава; пріоритет загальнолюдських цінностей; поділ влади [1]. При цьому в Конституції вказується, що Україна — це держава, де єдиним джерелом влади є народ, який здійснює владу як безпосередньо, так і через органи державної влади. При цьому об'єктивно, в умовах плюралістичної демократії держава поступається частиною своїх повноважень у державних, управлінських сферах громадянському суспільству.

Друга принципова обставина для взаємин держави і суспільства полягає в тому, що за умов потужного розвитку інтеграційних, глобалізаційних процесів, притаманних сучасному світові, існує чимало суб'єктів міжнародного та внутрішнього життя, які істотно впливають на обмеження державного суверенітету в багатьох країнах і у зв'язку з чим держави з різною мірою добровільності поступаються частиною власного суверенітету. До таких суб'єктів відносять міжнародні інститути і організації, транснаціональні економічні об'єднання, субдержавні регіональні структури (федеральні землі, регіони, кантони, республіки у федераціях і т. ін.), численні неурядові організації, державно-приватно-суспільні групи тощо. Отже, глобалізація принципово змінює механізми прийняття управлінських рішень: діє принцип субсидіарності, тобто, питання головним чином вирішуються

на тому рівні, який дає змогу забезпечити найбільш предметну, результативну їх реалізацію. І все ж, навіть в умовах глобалізації, найважливішим був і залишається (в межах цієї держави) національний рівень прийняття загальнодержавних рішень та їх реалізації. Це зумовлено тим, що для кожної країни першочерговим були й лишаються національна безпека, надання своїм громадянам відповідних соціальних послуг, регулювання економічних (ринкових) відносин, контроль над видобутком і використанням природних ресурсів, регулювання міграційних процесів, розв'язання міжетнічних проблем і т. ін.

Третя принципова обставина, що обумовлює сутнісний характер взаємин держави й українського суспільства в новітній Україні, пов'язана з тим, що більшість сформованих і легітимізованих інститутів громадянського суспільства перебувають у стані інтровертного й екстравертного існування одночасно. Тобто вони, з одного боку, розвиваються та проходять стадію самостановлення та самореалізації, а з другого — посилюють свій вплив на суспільний розвиток, на державотворчі процеси. Це стосується як базових, загальнонаціональних, так і місцевих (регіональних, локальних) політичних процесів.

Громадянське суспільство виникає тоді, коли на зміну вертикальним феодальним структурам і відносинам приходять відносини горизонтальні, започатковані закріпленням юридичної рівності людей. І хоча громадянське суспільство не засновується на законі, однак фактичне існування такого суспільства пов'язане з рівним і обов'язковим для всіх законом, з

правовою державою. Навіть враховуючи те, що існує формальна і неформальна рівність людей, юридичне визнання рівності людей є величезним здобутком людства.

Існує багато ознак, за якими можна констатувати наявність та ступінь розвиненості, дієздатності громадянського суспільства. Ними насамперед є:

- а) розмежування компетенцій держави і суспільства, незалежність інститутів громадянського суспільства від держави в межах власної компетентності;
- б) демократія і плюралізм у політичній сфері;
- в) ринкова економіка, основою якої є недержавні підприємства;
- г) наявність середнього класу;
- г) правова держава з пріоритетами прав і свобод індивіда над правами держави;
- д) ідеологічний і політичний плюралізм;
- є) свобода слова і засобів масової інформації.

Якщо спробувати відповісти на питання: якою мірою сформованим є громадянське суспільство в сучасній Україні, то з позитивним висновком навряд чи можна погодитися. Справді, в Україні нині проголошено демократичні засади розбудови державності, формуються ринкові відносини у сфері економіки, господарювання, існують багато громадських організацій, об'єднань, груп інтересів, однак їх вплив на державу, на суспільний розвиток українського загалу є надто слабким, неефективним.

Вважається, що реальному буттю громадянського суспільства поклали початок Білль про права (США, Ве-

ликобританія), Декларація прав людини і громадянина (Франція), різні конституції окремих держав та інші нормативні документи, які зазначили, що право — це не “наказ влади”, але загальна норма, попри, скажімо, майнову, соціальну та іншу нерівність. З цих документів, власне, і починали формуватися ті горизонтальні соціальні зв'язки, які і є основою моделі громадянського суспільства.

Серед факторів об'єктивного характеру, які принципово змінюють відносини українського суспільства і держави, варто назвати п'ять основних: 1) радикальна зміна політичної системи; 2) перехід держави від автократії (тоталітаризму) до демократії; 3) перехід від планово-розподільчої системи господарювання до ринкової; 4) формування нової системи цінностей; 5) становлення громадянського суспільства. Відмітимо при цьому, що зазначені процеси розвиваються неоднозначно, часто суперечливо, а головне — під впливом як світової практики, модернізаційних процесів, так і головним чином власної історії, традицій, культури, досвіду державотворення України.

Крім того, однією з вирішальних проблем, які істотно гальмують демократичні трансформації українського суспільства, у значній кількості громадян нині відсутні високоморальні, високодуховні цінності, які б могли виступити основним консолідуючим фактором. Наприклад, за даними соціологічного моніторингу, проведеного у 2003 р. Інститутом соціології НАН України, було встановлено, що найактивніше серед моральних цінностей та норм західного способу життя у життя української людини

входить культ грошей (44,9 %), майже половина опитаних найголовнішою ознакою успіху людини у нашій країні вважають багатство (47,0 %). Для 67,4 % респондентів гроші виступають головною передумовою успіху в житті. Більшість респондентів при цьому оцінювали нинішній час як час зlodіїв (51,7 %), а найхарактернішими його прикметами вважали хабарництво та корупцію (55,3 %) [8, 125].

У взаєминах держави і суспільства, як вже підкреслювалося, принципового значення набуває сутність, статус громадських організацій, що є важливим сполучним елементом між державою і громадянами. До таких організацій відносимо профспілкові, професійні, правозахисні, культурно-релігійні, просвітницькі, етнічні, екологічні, жіночі, молодіжні та інші організації, різноманітні благодійні організації та фонди і т. ін. Статусно (соціально-нормативно) громадські організації — це “сукупність об’єктивних, добровільних, суспільно-корисних, постійно повторюваних, сталих і свідомо скоординованих для досягнення загальної мети соціальних зв’язків та відносин між індивідами, які добровільно об’єднуються для спільного задоволення власних специфічних потреб та інтересів, виступають у межах єдиного правового поля головною сполучною ланкою між державою і суспільством” [10, 12].

Паритетна взаємодія держави і суспільства реально можлива лише за умови налагодження відповідного соціального діалогу як найбільш цивілізованого і демократичного механізму розв’язання існуючих конфліктів і проблем. Такий діалог видається можливим лише за умов:

1. Історичного досвіду, традицій та практики самоорганізації людей (громадян, населення) з метою реалізації власних та колективних інтересів.

2. Відповідних традицій та правил взаємодії суспільства і держави.

3. Рівня організаційної структури, зрілості, правового статусу представницьких організацій основних соціальних груп суспільства.

4. Наявності відповідної політичної культури (типу такої культури) громадян тощо.

До перерахованих умов можна додати й ту, що обґрунтовує український політолог В. В. Давиденко. Це: “Залежність ролі держави в регулюванні соціально-політичних процесів від політичної кон’юнктури, зокрема, від таких суб’єктивних факторів, як політична воля керівника держави, або лідера громадського об’єднання, певної групи осіб” [5, 5]. Якщо вести мову про практику державотворення у новітній Україні, то ця умова видається надто важливою.

Серед основних проблем, що гальмують необхідний суспільний, соціальний діалог між державою і суспільством у сучасних українських умовах, виокремлюємо такі:

- незбіг і диспропорція у темпах модернізаційної інституціональної підсистеми українського суспільства з цінностями громадянського суспільства;
- великий брак демократичної політичної культури людей (населення);
- недосконалість у розподілі влад та владних повноважень між гілками влади, іншими суб’єктами суспільного, політичного процесів;

- брак цивілізованої участі у соціальному діалозі ряду дієвих інститутів громадянського суспільства (профспілки, асоціації роботодавців, фонди і т. ін.);
- недоліки у розвитку та посиленні суспільного авторитету незалежних, демократичних засобів масової інформації тощо.

Згадані вище обставини наочно доводять, чому в сучасній Україні замість дієвого, ефективного суспільного діалогу між державою і суспільством, владою і громадянами складається доволі складна і неоднозначна ситуація, коли: а) має місце помітне посилення формальних державних структур і соціальних утворень, зростає роль і вплив бюрократії; б) нівелюються права і свободи особистості, знецінюються особистісні форми життя; в) має місце невиправдане вторгнення формальних структур і інститутів у сферу міжлюдських стосунків.

В умовах соціальної, економічної нестабільності в Україні реальними шляхами до конструктивного соціального діалогу є порозуміння, толерантність, компроміс, консенсус, соціальне й політичне, суспільне партнерство, які сукупно спроможні забезпечити конструктивізм у розбудові демократичного українського суспільства.

Соціальний, суспільний діалог є історично перевіреним правилом спілкування і має місце не лише в умовах нестабільності, кризових моментів життя людей, а й у ситуаціях, коли, здавалося б, у ньому й немає великої потреби. Як писав Ж.-Ж. Руссо у своєму широко відомому трактаті “Про суспільний договір”, суспіль-

ний договір має місце і коли “...люди не можуть створювати нових сил, а можуть лише здійснювати й спрямовувати сили, які вже існують... У них немає інших засобів самозбереження, як, об’єднавшись з іншими людьми, утворити суму сил, здатних здолати протидію, підкорити ці сили єдиному двигуну і примусити їх діяти у злагоді” [16, 160].

Хоча й у дискусійному плані, однак можна стверджувати, що в новітній Україні головними суб’єктами політичного, а відтак, і суспільного процесів є не людина (громадянин) чи реальні складові громадянського суспільства, але групи інтересів, групи тиску, які використовують далеко не цивілізовані, не публічні форми і методи впливу на прийняття і реалізацію часто доленосних владних рішень. У такий спосіб домінують не суспільні (окремих великих соціальних груп), а кланово-корпоративні інтереси, що роблять суспільний діалог викривленим і нерезультативним.

Відтак, пошук у новітній Україні шляхів і налагодження механізмів більш плідних, в інтересах людини, суспільства, взаємин між державою і суспільством постає як найактуальніша проблема цивілізаційного, демократичного поступу України, її становлення як самостійної, суверенної, правової держави.

Література

1. *Александр Дзк. С.* Парадокси громадянського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 1999. — № 1.
2. *Аристотель.* Політика. — Соч. в 4 т. — Т. 4. — М.: Мысль, 1983. — 491 с.

3. *Бутирська Т. О.* Теоретико-методологічні засади державотворення в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. наук з держ. управління: спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління”. — К., 2009. — 36 с.
4. *Головатий М. Ф.* Соціальна політика і соціальна робота: Термінол.-понятійн. словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. — К.: МАУП, 2005. — 560 с.
5. *Давиденко В. В.* Соціальний діалог в контексті взаємодії громадянського суспільства і держави: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора політ. наук: спеціальність “Політичні інститути та процеси”. — Л., 2008. — 35 с.
6. *Джураєва О. О.* Функції сучасної держави: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. — Одеса, 2006. — 20 с.
7. *Донцова О. В.* Політико-правові чинники формування партійної системи в Україні кінця ХХ століття: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. філософії в галузі політології. — К., 2009. — 19 с.
8. *Єфременко Т.* Пересічний українець: homo economіcus чи homo socius? // Українське суспільство 1994–2004: Моніторинг соціальних змін. — К., 2004. — 321 с.
9. *Конституція України:* прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: Зі змінами, внесеними згідно із законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV // ВВР України. — 2005. — № 2. — 38 с.
10. *Кравчук В. М.* Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. — К., 2008. — 20 с.
11. *Лещенко В. М.* Політична партія у контекстах взаємодії соціальної та політичної систем сучасного українського суспільства: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси”. — К., 2010. — 20 с.
12. *Моїсєєва А. С.* Організаційні критерії функціонування політичних партій в сучасній Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси”. — Луганськ, 2009. — 19 с.
13. *Політологічний енциклопедичний словник / 2-ге вид., допов. і перероб. / Упоряд. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, С. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка.* — К.: Генеза, 2004. — 736 с.
14. *Політологічний словник:* Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К.: МАУП, 2005. — 792 с.
15. *Примуш М. В.* Політичні партії: механізми інституалізації і структурної трансформації: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси”. — Л., 2002. — 32 с.
16. *Руссо Ж.-Ж.* Об общественном договоре, или принципы политического права // Трактаты. — М.: Наука, 1969. — С. 151–303.
17. *Северинюк В. М.* Політична поведінка як феномен суспільного життя: теоретико-методологічні проблеми: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: спец. 23.00.01 “Теорія та історія політичної науки”. — К., 2010. — 20 с.

18. *Скрипник О. В.* Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. — К., 2005. — 600 с.
19. *Теорія держави і права* / За ред. В. В. Копейчикова, С. Л. Лисенкова. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 481 с.
20. *Якубовський О. П.* Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії: Монографія / О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська, Е. А. Афонін // Актуальні проблеми державного управління // Зб. наук. праць. — Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. — № 3(27). — С. 67–75.